ב"ה

דיני ומנהגי תענית ציבור

יו"ל ע"י מכון הלכה חב"ד (ע"ר) | צום עשרה בטבת - יהפך לשמחה - תשפ"ב

זמן התענית	התענית מתחילה בעלות השחר. מי שהלך לישון שינת קבע בלילה שלפני התענית, והיה בדעתו לקום ולאכול לפני עלות השחר – מותר לאכול. אך אם לא תכנן לאכול, וקרה שהתעורר ורוצה לאכול, אסור לאכול ומותר לשתות. ולכתחילה נכון להתנות גם עבור שתיה בלבד.
החייבים בתענית	כל איש ואשה החל מגיל מצוות חייבים להתענות, וכן בעלי ברית, וחתן וכלה בתוך שבעת ימי המשתה – מתענים. ילדים מתחת לגיל בר מצוה או בת מצוה – אינם מתענים. חולה שנפל למשכב או שנחלש כל גופו פטור מלהתענות. וכן מעוברות פטורות מלהתענות. ובפרט אם מרגישות חולשה אין להן להחמיר על עצמן ולהתענות. מניקות יכולות לאכול ולשתות בכדי קיום הוולד. הפטורים מהתענית, יאכלו רק מאכלים הצריכים לקיום הגוף ולא מיני מתיקה, כדי שישתתפו באבילות עם הציבור.
מדיני התענית	ביום התענית אין שוטפים את הפה. ובמקום צער כגון הסובל מריח הפה ניתן לגרגר מי פה שאינו ראוי לשתיה (אך לא ביום הכיפורים ותשעה באב). שכח ואכל או שתה, יפסיק לאכול מיד כשנזכר וימשיך לצום ויאמר "עננו" כרגיל, ואינו צריך להשלים התענית ביום אחר, אלא יפדה אותה בצדקה.
דיני "עננו"	בתפילת שחרית רק השליח ציבור בחזרת הש"ץ אומר 'עננו' – בין ברכת 'גואל ישראל' ל'רפאנו', ואם שכח אומרה בברכת 'שמע קולנו' לפני המילים 'כי אתה שומע', וחותם את הברכה 'העונה לעמו ישראל בעת צרה ושומע תפלה'. שכח לאמרה גם שם – יאמר אותה כברכה בפני עצמה, אחר 'שים שלום'. בתפילת מנחה אומרים (המתענים) 'עננו' בשומע תפילה, וגם השליח צבור בתפלת לחש אומרו בשומע תפלה. אבל בחזרת הש"ץ אומר הש"ץ 'עננו' בין ברכת 'גואל ישראל' ל'רפאנו'. יחיד ששכח לומר 'עננו' בתפילתו – יאמרו אחר 'אלקי נצור', לפני 'יהיו לרצון' השני, ללא חתימה. לא נזכר עד אחר שסיים תפילתו – לא יחזור.
סליחות ו"אבינו מלכנו"	אומרים סליחות בתוך התפילה אחר נפילת אפים – לפני 'אבינו מלכנו'. באמירת הסליחות שבסדר התפלה מדלגים 'אלקינו ואלקי אבותינו . . אשמנו' . לאחר סיום הסליחות אומרים 'אבינו מלכנו' הארוך. אם יש בבית הכנסת חתן או מילה – אין אומרים 'אבינו מלכנו'. לאחר מכן אומרים "ואנחנו לא נדע". חצי קדיש.
קריאת התורה	קוראים "ויחל משה" לשלושה קרואים, גם אם ישנם רק שלושה שמתענים. מי שאינו מתענה, לא יקראוהו לעלות לתורה. ואם קראוהו לעלות וצר לו להודיע שאינו מתענה מפני חילול ה' – יעלה. בקריאת הפסוקים 'שוב מחרון אפך', 'ה' ה' א-ל רחום' ו'וסלחת לעוננו' – אומר תחילה הציבור בקול רם, והבעל קורא אחריהם. העולה לתורה, יתחיל לאמרם עם הציבור וישתדל לגמרם יחד עם הבעל קורא.
סדר תפילת מנחה	וידבר וקטורת, אנא בכוח, אשרי, חצי קדיש. הוצאת ספר תורה וקריאת 'ויחל משה', עולים שלושה אנשים, והשלישי הוא המפטיר 'דרשו ה'', אחרי 3 ברכות ההפטרה לפני תפילת שמו"ע מחזירים את ספר התורה לארון הקודש, 'יהללו', חצי קדיש. תפילת לחש, ואומרים 'עננו' בשומע תפילה, ובחזרת הש"ץ אומר הש"ץ 'עננו' בין ברכת 'גואל ישראל' ל'רפאנו'. בחזרת הש"ץ לפני 'שים שלום' אומר הש"ץ "אלקינו ואלקי אבותינו . . יברכך". וידוי ונפילת אפים, פתיחת הארון ואמירת "אבינו מלכנו" הארוך, "ואנחנו לא נדע", קדיש "תתקבל", "עלינו לשבח" וקדישים.
ממנהגי יום התענית	מנהג ישראל להרבות בצדקה ביום התענית. ונהגו לתת לפני מנחה "אגרא דתעניתא", שהוא עלות הסעודות שהיו אמורים לאכול היום. כמו כן מעורר הרבי על המנהג שנהגו בעבר בקהילות ישראל על פי המשנה, לומר דברי כיבושין ביום התענית לאחר תפילת מנחה.

מקורות: **זמן התענית:** שו"ע או"ח סתקס"ד ס"א. מ"א שם סק"ג. פסקי הסדור 'סדר ספירת העומר'. מעשה מלך ע' 161. **החייבים בתענית:** טוש"ע ונ"כ או"ח סתק"נ ס"א. **מדיני התענית:** שו"ע או"ח סתקס"ד ס"ג. "היום יום" כ"ב מנ"א. מנח"י ח"ד סק"ט. **דיני "עננו":** שו"ע סתקס"ה ס"א-ג. שו"ע אדה"ז סקי"ז ס"ה וסקי"ט ס"ה. משנ"ב סתקס"ה סק"ז. **סליחות ואבינו מלכנו:** ספר המנהגים חב"ד ע' 45. **קריאת התורה ביום התענית:** א"ר סתקס"ו, סק"ב. משנ"ב סתקס"ו סקכ"א. מטה אפרים סתר"ב סי"ד. ספר המנהגים ע' 45. לוח כולל חב"ד. מעשה מלך ע' 163. **תפלת מנחה:** ראה שו"ע אדה"ז או"ח סקכ"ט ס"א. **ממנהגי יום התענית:** ברכות ו, ב ומהרש"א שם ד"ה ואגרא. א"ר סתקס"ו, סק"ב. מט"א סתר"ב סכ"א. התועדויות תשמ"ט (ח"ב ע' 460 והערה 35). לקו"ש חכ"ה ע' 470. לקו"ש ח"כ ע' 352. וראה 'הלכה למעשה' (בהוצאת מכון הלכה חב"ד) בין המצרים דיני תענית פ"א-ב.

עריכה: הרב שמואל מקמל

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד